

Όλο και πιο πολλά σε όλο και πιο λίγους

1. Η εξαγορά του 51% της Εφημερίδας των Συντακτών από τον Δημήτρη Μελισσανίδη αποτελεί μια ιδιαίτερα αρνητική εξέλιξη. Η ΕφΣυν αποτέλεσε ένα πρωτότυπο πείραμα αυτο-διαχείρισης, μοναδικό στα ελληνικά δεδομένα. Συγχρόνως, ήταν ένα μέσο με πρωτότυπο ρεπορτάζ και έρευνητική δουλειά καθώς και με μια πλουραλιστική κουλτούρα που, παρά τη στράτευση της εφημερίδας στον ΣΥΡΙΖΑ και τον χώρο της Κεντροαριστεράς, έδινε «χώρο» και σε άλλες αντιλήψεις προερχόμενες κυρίως από τον χώρο της Αριστεράς και από τα κοινωνικά κινήματα. Η εξαγορά της δεν μπορεί να ερμηνευτεί μόνο με βάση την κρίση των εφημερίδων ή με τη δεδομένη απουσία κουλτούρας συνδρομών από το αναγνωστικό κοινό. Χρειάζεται μια στροφή στο ευρύτερο ελληνικό μιντιακό πλαίσιο.
2. Καταρχάς, δεν πρόκειται απλώς για μία απώλεια αλλά για ενίσχυση των κυρίαρχων τάσεων στον χώρο των ελληνικών ΜΜΕ. Το μοτίβο είναι σαφές πλέον: συγκεντροποίηση της ιδιοκτησίας των Μέσων στα χέρια λίγων, πανίσχυρων επιχειρηματιών-ολιγαρχών που συνδέονται με το εφοπλιστικό κεφάλαιο και τις μεγάλες ανώνυμες εταιρείες (ΠΑΕ) του ποδοσφαίρου. Το μοντέλο αυτό ξεκίνησε ήδη από την περίοδο της κρίσης με τις μεγάλες ναυαρχίδες των ΜΜΕ να είναι σε οικονομική κατάρρευση και κρίση απονομιμοποίησης (λόγω της στήριξης τους στη μνημονιακή πολιτική). Νέα στρώματα της άρχουσας τάξης βγήκαν στο προσκήνιο και διεκδίκησαν ρόλο στο μιντιακό τοπίο: μετά τον Αλαφούζο (Καθημερινή-Σκάι), ήρθε η σειρά του Μαρινάκη (Βήμα-Νέα-in.gr-Παραπολιτικά-Mega), του Σαββίδη (OpenTV-Έθνος), των Μπάκο-Καϊμενάκη (Αττικά [παλαιότερα]-Action24-flash.gr και ιδιοκτήτες του Αστέρα Τρίπολης), πλέον και του Μελισσανίδη (Ναυτεμπορική-Ναυτεμπορική TV- ΕφΣυν).
3. Το μοντέλο αυτό ουσιαστικά παροξύνει διαχρονικές τάσεις των ελληνικών ΜΜΕ. Στην Ελλάδα ιστορικά οι ιδιοκτήτες των Μέσων είχαν άμεση επίδραση στο περιεχόμενο τους και σπάνια αποστασιοποιούνταν από αυτά — δεν υπήρχε το «άγχος» να δοθεί μια επίφαση ουδετερότητας. Αυτό εν μέρει μόνο αλλάζει μετά την απορρύθμιση της ραδιοτηλεόρασης και δημιουργούνται πολυμετοχικά μεγάλα ΜΜΕ (με πρότυπο αυτών το Mega των 90s) όπου λειτουργούν ως σημείο «συνάντησης-συμμαχίας» διαφορετικών επιχειρηματιών. Σήμερα, έχουμε επιστροφή στα ΜΜΕ ως φέουδα των ιδιοκτητών τους με πολύ πιο επιθετικό τρόπο: όλο και πιο άμεση επίδραση στο περιεχόμενο και αξιοποίηση τους ως εργαλεία παρέμβασης στο πολιτικό σκηνικό αλλά και επίθεσης στους ανταγωνιστές — δεδομένου πως όλα τα μεγάλα ΜΜΕ πλέον συνδέονται με συγκεκριμένες ομάδες, δίνει μια εσάνς γκροτέσκου σε όλο αυτό.

Σε αυτό το πλαίσιο κατίσχυσης της πολιτικής οικονομίας επί της «σχετικής αυτοτέλει» των ιδεολογικών μηχανισμών, τα ΜΜΕ αλλάζουν συχνά απόψεις με βάση τα συμφέροντα των ιδιοκτητών — γίνονται από φιλοκυβερνητικά, «αντικυβερνητικά» εν μια νυκτί, ενώ οι φίλοι του χθες είναι οι αυριανοί εχθροί και τούμπαλιν. Το μόνο που μένει σταθερά στο απυρόβλητο είναι οι άλλες επιχειρηματικές δραστηριότητες του ιδιοκτήτη — εξάλλου αυτές (και το δημόσιο χρήμα) κατά βάση χρηματοδοτούν τα ΜΜΕ αφού τα ίδια είναι σταθερά ζημιολόνα.

4. Πιστεύω και ελπίζω ότι η ΕφΣυν θα συνεχίσει να είναι μια αξιόλογη εφημερίδα που θα διατηρήσει τους συντάκτες και τις εργαζόμενες της. Ωστόσο, το πλαίσιο λειτουργίας θα είναι πλέον σαφώς πιο σφιχτό, οριοθετημένο και πιθανότατα πιο ευάλωτο στις πιέσεις των μεταβαλλόμενων μικρο-συσχετισμών και στενών επιδιώξεων του νέου ιδιοκτήτη. Αυτό μπορεί, για παράδειγμα, να φανεί σύντομα σε σχέση με το νέο κόμμα Τσίπρα που εξαρχής έχει σαφή συστημική κατεύθυνση. Θα μπορεί η νέα ΕφΣυν να φιλοξενήσει κριτική σε αυτό το μόρφωμα; Σε κάθε περίπτωση, ως κοινό αξίζει να σταθούμε στο πλευρό των εργαζομένων που θα βρεθούν σε αντιπαράθεση με την εργοδοσία είτε για εργασιακά ζητήματα είτε προασπίζοντας την ελευθερία έκφρασης.
5. Προφανώς, όλα αυτά δεν έγιναν χωρίς κρατική και κυβερνητική παρέμβαση. Διαδοχικά οι κυβερνήσεις προωθούν τον ολιγαρχικό μοντέλο των ΜΜΕ, ελπίζοντας ότι κάπως οι ίδιες θα βρεθούν στο ίδιο χαράκωμα με τον ισχυρότερο. Στην περίοδο της κρίσης, στήθηκε το τρίγωνο της διαπλοκής τράπεζες-ΜΜΕ-κυβερνήσεις, με τις τελευταίες να υπερ-ψηφίζουν μνημόνια και να λαμβάνουν πακέτα διάσωσης που πήγαιναν στις ιδιωτικές τράπεζες. Μέρος αυτών των χρημάτων πήγαιναν, με τη μορφή «θαλασσοδάνειου» από τις τράπεζες στα χρεοκοπημένα και απαξιωμένα μεγάλα ΜΜΕ — εν ολίγοις, ο λαός υπέφερε από τα μέτρα λιτότητας και τη φορολογία ώστε να έχουν χρήματα τα ΜΜΕ να του λένε πόσο του αξίζει να τιμωρηθεί και ότι «μαζί τα φάγαμε». Στη συνέχεια, περάσαμε στον ΣΥΡΙΖΑ και την αποτυχημένη προσπάθεια ρύθμισης του ραδιοτηλεοπτικού τοπίου μέσω πλειστηριασμού που θα έδινε τις ελάχιστες άδειες σε συγκεκριμένους ολιγάρχες — τότε, η κυβέρνηση του «ηθικού πλεονεκτήματος» είχε ποντάρει τα ρέστα της στον Βαγγέλη Καλογρίτσα με τραγελαφικά αποτελέσματα. Το σημερινό τοπίο όμως έχει, πάνω από όλα, την στάμπα από τις κυβερνήσεις της ΝΔ (2019, 2023).
6. Η ΝΔ ήταν και είναι ο πιο συστηματικός εκφραστής αυτής της λογικής. Χρησιμοποίησε τους πόρους της κρατικής διαφήμισης (που ήταν αυξημένοι την περίοδο της πανδημίας) για να ρυθμίσει το μιντιακό τοπίο και να σφίξει δεσμούς με τους ισχυρούς επιχειρηματίες αλλά και με τους μικρομεσαίους. Κατηύθυνε υπέρογκα ποσά από από δημόσιες υπηρεσίες κάθε είδους σε διαφημιστικές εταιρείες και μικρά (ή και ανύπαρκτα ΜΜΕ). Αποκορύφωμα αυτής της διαδικασίας ήταν η λίστα Πέτσα με την οποία στηρίχθηκαν ΜΜΕ με πλήρως αδιαφανή κριτήρια, χρηματοδοτήθηκαν «κομματικά» Μέσα της επαρχίας, στηρίχθηκαν οι μεγάλοι όμιλοι, ενώ τα αντιπολιτευόμενα ΜΜΕ πρακτικά εξαιρέθηκαν, λαμβάνοντας μικροποσά. Τη στιγμή που η κυβέρνηση αναφέρονταν σε κάποιον ασαφή αλγόριθμο που καθόρισε τα ποσά (και μπράβο της διότι έφερε πρώτη το hype του AI στην Ελλάδα), η Εφημερίδα των Συντακτών, με ισότοπο στην πρώτη δεκάδα επισκεψιμότητας, έλαβε σε ένα γύρο χρηματοδότησης 10 χιλιάδες ευρώ,

ποσό που, όπως [αποκάλυψε](#) το Solomon, έλαβαν ΜΜΕ χιλιάδες θέσεις κάτω από την ΕφΣυν ή που απουσιάζουν πλήρως από τις λίστες του Similar Web. Συνολικά η ΕφΣυν έλαβε περίπου 30 χιλιάδες ευρώ από όλες τις φάσεις της λίστας Πέτσα, ενώ ΜΜΕ αντίστοιχου βεληνεκούς ξεπέρασαν τις 100 χιλιάδες Δεν πρέπει να το ξεχνάμε αυτό: σε μία δύσκολη στιγμή για τις εφημερίδες και με τη διαφήμιση από τον ιδιωτικό τομέα σε καθίζηση εν μέσω καραντίνας, οι δημόσιες επιχορηγήσεις αντιμετώπισαν την ΕφΣυν ως ένα περίπου περιθωριακό μέσο, καταστρατηγώντας κάθε πιθανό μοντέλο αξιολόγησης.

7. Μια άλλη κριτική στην «ελεύθερη αγορά» θα έλεγε ότι η ΕφΣυν είχε περιορισμένη πρόσβαση σε διαφημιστικούς πόρους γενικά καθώς οι θέσεις και τα ρεπορτάζ που φιλοξενούσε δεν ήταν ιδιαίτερα αρεστά σε διαφημιστικές εταιρείες αλλά και στην κυβέρνηση που παρενέβαινε σε αυτή την κατεύθυνση. Μακριά από εμάς τέτοιες κακοήθειες όμως...
8. Η άλλη πλευρά της κρατικής παρέμβασης στο μιντιακό τοπίο, που συχνά υποτιμάται, είναι η συνειδητή αδρανοποίηση κάθε ελέγχου και ο απαρχαιωμένος χαρακτήρας του θεσμικού πλαισίου που ισχύει για την ιδιοκτησία των Μέσων. Ο νόμος 3592/2007 παραμένει το βασικό πλαίσιο σχετικά με τη συγκέντρωση και αδειοδότηση επιχειρήσεων ΜΜΕ, καθώς περιλαμβάνει την απαγόρευση για έλεγχο περισσότερο του ενός ηλεκτρονικού μέσου της ίδιας μορφής καθώς και την έννοια της δεσπόζουσας θέσης στην αγορά, περιορίζοντας την κυριαρχία ενός ομίλου στο 35% μιας δοσμένης αγοράς. Το πλαίσιο αυτό ήδη έδινε συγκεκριμένα «παραθυράκια» που διευκόλυναν την κυριαρχία ολιγοπωλίων: επέτρεπε την ιδιοκτησία περισσότερων ΜΜΕ της ίδιας μορφής αρκεί να απουσιάζει ο έλεγχος (ουσιώδης επιρροή της λήψης αποφάσεων στην επιχείρηση), ενώ συγχρόνως δεν προβλέπει τίποτα σε σχέση με τις ιστοσελίδες. Σήμερα, όπως δείχνει η έρευνα του Solomon ["Who owns the media"](#), έχουμε μεγάλη συγκέντρωση ιδιοκτησίας με ομίλους να κατέχουν πολλαπλές ιστοσελίδες και να επενδύουν σε σειρά εφημερίδων, ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών σταθμών. Πρόκειται για επιλογή του κράτους και της κυβέρνησης της ΝΔ να μην ανανεώνει το θεσμικό πλαίσιο και φυσικά, να μην ελέγχει το αν κάποιος από αυτούς τους ομίλους κατέχει δεσπόζουσα θέση συγκεντρώνοντας άνω του 32% της διαφημιστικής δαπάνης στις 2 αγορές που δραστηριοποιούνται.
9. Αν σε όλα αυτά προστεθεί η δολοφονία του δημοσιογράφου Καραϊβάζ που δεν διαλευκάνθηκε ποτέ, οι [επιθέσεις των ΜΑΤ](#) σε δημοσιογράφους και φωτορεπόρτερ, οι SLAPP αγωγές απέναντι στην ερευνητική δημοσιογραφία -και με κυβερνητικές αγωγές [στοχευμένα](#) ενάντια στην [ΕφΣυν](#)- και η προσπάθεια της κυβέρνησης να συκοφαντηθούν δημοσιογράφοι επειδή κάνουν ερωτήσεις στον κ. Μαρινάκη, τότε η [89η θέση](#) στην κλίμακα των Δημοσιογράφων χωρίς Σύνορα για την ελευθερία του Τύπου, πρέπει να θεωρηθεί επιτυχία για την κυβέρνηση και τους ολιάρχες των μίντια. Ό,τι ενστάσεις και αν είχε κανείς, σε αυτό το τοπίο, η ΕφΣυν ήταν από τις ελάχιστες φωτεινές εξαιρέσεις.
10. Φυσικά, υπάρχουν ειδικά ζητήματα σχετικά με τις προκλήσεις της αυτο-διαχείρισης και της συνεταιριστικής μορφής για μια εφημερίδα και μία ιστοσελίδα με μεγάλη επισκεψιμότητα σε ένα περιβάλλον τόσο σφιχτά ελεγχόμενο και τόσο εχθρικό στην πολυφωνία και το πραγματικό ρεπορτάζ. Η επιλογή να διατηρηθεί το έντυπο, συνέβαλε στη δημοφιλία της ιστοσελίδας και,

παρά τη βαθιά κρίση του Τύπου, τα πρωτοσέλιδα διατηρούν μια ιδιαίτερη επιδραστικότητα. Από την άλλη, αυτό συνεπαγόταν και συγκεκριμένο οικονομικό κόστος που πιθανώς, σε βάθος χρόνου, να έγινε δυσβάστακτο. Είναι σίγουρο ότι προέκυψαν αντίστοιχα διλήμματα, στρατηγικής σημασίας για ένα μέσο, όλα αυτά τα χρόνια. Δεν χρειάζεται με ευκολία ή προχειρότητα να πάρουμε θέση για το ένα ή το άλλο ζήτημα. Ο χρόνος θα δώσει την ευκαιρία στους εργαζόμενους και τις εργαζόμενες να κάνουν τη δική τους αποτίμηση και να δώσουν πολύτιμα μαθήματα για μελλοντικά αντίστοιχα εγχειρήματα.

11. Συνολικά, η ΕφΣυν ξεκίνησε ως ένα συνεταιριστικό εγχείρημα που επιδίωκε μεταξύ άλλων να διαμορφώσει ένα εναλλακτικό παράδειγμα οργάνωσης της εργασίας στον τομέα της δημοσιογραφίας και των ΜΜΕ. Δεν χωρά αμφιβολία ότι η υλοποίηση αυτού του εγχειρήματος προσέκρουσε σε εκατοντάδες εμπόδια οικονομικά και θεσμικά — το τελευταίο σχετίζεται και με την ευκαιριακή ενασχόληση της κυβέρνησης ΣΥΡΙΖΑ με την υπόθεση της κοινωνικής οικονομίας στην Ελλάδα και τις θεσμικές παρεμβάσεις που έγιναν, οι οποίες ωστόσο τελικά δεν άφησαν κάποια παρακαταθήκη για τη συνέχεια. Οι συνθήκες αυτές οπωσδήποτε επέδρασαν καταλυτικά στη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα του εγχειρήματος. Οι συνδρομές μελών και η στήριξη μιας εφημερίδας (και όχι απλά της ιστοσελίδας) από το αναγνωστικό κοινό είναι σημαντικές, αλλά χρειάζονται πολλά περισσότερα για την οικονομική επιβίωση μιας μεγάλης εφημερίδας με δεκάδες εργαζόμενους. Η αγωνία των τελευταίων για την εξασφάλιση μισθών και θέσεων εργασίας είναι απολύτως εύλογη και από αυτή την έννοια η επιλογή έγκρισης της εξαγοράς είναι κατανοητή. Παραμένει το ερώτημα το αν η στράτευση του μέσου στον χώρο του ΣΥΡΙΖΑ και ευρύτερα της Κεντροαριστεράς τελικά διευκόλυνε τη βιωσιμότητα ή αν στένεψε το αναγνωριστικό κοινό ειδικά από τη στιγμή που αυτός ο χώρος μπήκε σε βαθιά κρίση μετά το 2023. Πρόκειται για ένα ακόμα ερώτημα που τελικά μπορεί να απαντηθεί μόνο από τους ίδιους και τις ίδιες.
12. Η συνεταιριστική ΕφΣυν παραμένει μια σημαντική παρακαταθήκη και έχει πολλά να διδάξει σε όσους και όσες προσπαθούν για ένα άλλο μοντέλο ενημέρωσης και μια άλλη δημόσια σφαίρα. Δεδομένου ότι το μιντιακό σκηνικό στην Ελλάδα είναι τόσο ασφυκτικό, θα υπάρξουν νέες «ΕφΣυν» και νέα πειράματα στον χώρο των ΜΜΕ.